

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

พลังงานเป็นปัจจัยพื้นฐาน ทั้งในการประกอบกิจกรรม เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ และมีส่วนสำคัญในการพัฒนาและขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ จากข้อมูลในปี พ.ศ. 2548 พบว่าประเทศไทยมีการใช้พลังงานรวมประมาณ 62.4 ล้านตันของน้ำมันดิบเทียบเท่า ในจำนวนนี้เป็นการนำเข้าน้ำมัน ร้อยละ 65 คิดเป็นปริมาณ วันละ 0.65 ล้านบาร์เรล หรือคิดเป็นมูลค่า ประมาณ 350,000 ล้านบาท หากพิจารณาถึงความต้องการใช้พลังงานจำแนกตามสาขาเศรษฐกิจ พบว่าในภาคคมนาคมขนส่ง และภาคอุตสาหกรรม แต่ละภาคมีการใช้พลังงานมากที่สุดคิดเป็น ร้อยละ 37 รองลงมา คือ ภาคที่อยู่อาศัยและพาณิชย์กรรม ร้อยละ 21 และภาคเกษตรกรรมใช้ ร้อยละ 5

โรงงานแป่งมันสำปะหลังจำนวน 60 โรงงานสามารถผลิตแป่งมันทั้งส่งออกและใช้ภายในประเทศได้ถึง 1.7 ล้านตันต่อปี นับเป็นมูลค่ากว่า 22,000 ล้านบาท ซึ่งใน 1 ตันของแป่งมัน สำปะหลังที่ผลิตจะได้ จะใช้เชื้อเพลิงในการผลิตประมาณ 40 ลิตร และใช้พลังงานไฟฟ้า 165 กิโลวัตต์-ชั่วโมงต่อตัน และปล่อยน้ำเสียออกมาประมาณ 15 ลบ.ม. โดยปกติน้ำเสียเหล่านี้ จะบำบัดในบ่อบำบัดซึ่งต้องใช้พื้นที่ประมาณ 4 ไร่ นอกจากนี้ในขั้นตอนของการบำบัดน้ำเสีย จะทำให้เกิดกลิ่นที่ไม่พึงประสงค์จากการใช้สารเคมี และยังให้ประสิทธิภาพในการบำบัดค่อนข้างต่ำ ในขณะที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงอีกด้วย

เนื่องจากน้ำเสียจากการผลิตแป่งมันสำปะหลังมีโปรตีนและคาร์โบไฮเดรตเป็นองค์ประกอบหลักน้ำเสียและมีค่าซีโอดีสูงประมาณ 12,000-35,000 มก./ลิตร จึงเหมาะสมต่อการ ใช้ระบบบำบัดน้ำเสียแบบไร้อากาศและสามารถผลิตเป็นพลังงานทดแทนในรูปของก๊าซชีวภาพได้

ทั้งนี้ หากมีการนำน้ำเสียเหล่านี้กลับมาใช้ประโยชน์ โดยนำมาใช้เพื่อผลิตเป็นก๊าซชีวภาพ และนำก๊าซชีวภาพมาทดแทนการใช้พลังงานภายในโรงงาน เช่น ใช้ทดแทนน้ำมันเตา หรือนำมาใช้เพื่อการขับเคลื่อนเครื่องจักรกลต่างๆ อีกทั้งยังสามารถผลิตไฟฟ้าขายให้แก่การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (กฟภ.) ในรูปของผู้ผลิตไฟฟ้ารายเล็กมาก (VSPP) จะช่วยทำให้ลดต้นทุนในการผลิตลดปัญหาการขาดแคลนพลังงาน รวมทั้งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการจัดการการใช้พลังงานทดแทนเพื่อลดการนำเข้าน้ำมันปิโตรเลียม และช่วยลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมในด้านลดการปล่อยก๊าซมีเทนและก๊าซเรือนกระจก

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. ประเมินและเปรียบเทียบศักยภาพในการผลิตไฟฟ้าจากก๊าซชีวภาพในอุตสาหกรรมแป้งมันสำปะหลังภายใต้ 3 เทคโนโลยี
2. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมาะสมทางด้านเศรษฐศาสตร์ของการผลิตไฟฟ้าจากก๊าซชีวภาพในอุตสาหกรรมแป้งมันสำปะหลังภายใต้ 3 เทคโนโลยี

ความสำคัญของการวิจัย

1. สามารถทราบศักยภาพในการผลิตไฟฟ้าจากก๊าซชีวภาพในอุตสาหกรรมแป้งมันสำปะหลัง
2. สามารถทราบถึงต้นทุนราคาไฟฟ้าทั้งแบบรวมและไม่รวมรายได้จากการขายคาร์บอนเครดิต ตลอดจนทราบถึงความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ในการผลิตไฟฟ้าจากน้ำเสียโรงงานอุตสาหกรรมแป้งมันสำปะหลัง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาศักยภาพการผลิตก๊าซชีวภาพ ในโรงงานแป้งมันสำปะหลัง จำนวน 3 แห่ง คือ
  - 1.1 โรงงาน A ใช้เทคโนโลยี UASB กำลังการผลิตแบ่งได้ 205 ตัน/วัน ทำงาน 330 วัน/ปี
  - 1.2 โรงงาน B ใช้เทคโนโลยี AFFR กำลังการผลิตแบ่งได้ 250 ตัน/วัน ทำงาน 300 วัน/ปี
  - 1.3 โรงงาน C ใช้เทคโนโลยี MCL กำลังการผลิตแบ่งได้ 200 ตัน/วัน ทำงาน 270 วัน/ปี
2. ศึกษาข้อมูลการใช้พลังงานไฟฟ้าในโรงงานแป้งมันสำปะหลังต้นแบบ จำนวน 3 แห่ง
3. ประเมินด้านเศรษฐศาสตร์และการเงินของระบบผลิตก๊าซชีวภาพ ซึ่งก๊าซชีวภาพที่ได้จากระบบจะนำไปผลิตไฟฟ้า
4. การประเมินความเหมาะสมทางเศรษฐศาสตร์ แบ่งออกเป็นด้านการเงินและด้านสิ่งแวดล้อม

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. น้ำเสีย

น้ำที่มีสิ่งเจือปนในปริมาณสูง จนกระทั่งเป็นน้ำที่ไม่เป็นที่ต้องการ ก่อให้เกิดปัญหาต่อพื้นที่รองรับ สิ่งเจือปนในน้ำที่ทำให้น้ำกลายเป็นน้ำเสียได้แก่ สารอินทรีย์ กรด ต่าง ของแข็ง สารแขวนลอย น้ำมัน ไขมัน แร่ธาตุที่เป็นพิษ ความร้อน สารพิษ ยาฆ่าแมลง สี กลิ่น เป็นต้น

2. ประเภทของน้ำเสีย

น้ำเสียแบ่งออกได้เป็นสามกลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ น้ำเสียชุมชน น้ำเสียจากภาคการเกษตร และน้ำเสียจากภาคอุตสาหกรรม

3. เทคโนโลยีก๊าซชีวภาพ

เทคโนโลยีในการหมักย่อยสลายสารอินทรีย์เพื่อผลิตก๊าซชีวภาพ เช่นการหมักมูลสัตว์ เศษพืชผัก อูจจาระ สิ่งปฏิกูลที่ย่อยสลายได้และน้ำเสีย โดยการหมักจะเป็นการหมักในถังปิดภายใต้สภาวะไม่ใช้อากาศโดยใช้แบคทีเรียที่ไม่ใช้อากาศในการย่อยสลาย และก๊าซชีวภาพที่ได้สามารถที่จะนำไปใช้เป็นพลังงานต่อไป

4. ก๊าซชีวภาพ (Biogas)

ก๊าซที่เกิดจากกระบวนการย่อยสลายสารอินทรีย์ต่างๆโดยใช้แบคทีเรียชนิดไม่ใช้ออกซิเจน ในการหายใจภายใต้สภาวะไร้อากาศ ก๊าซชีวภาพที่เกิดขึ้นเป็นก๊าซผสม โดยทั่วไปจะประกอบไปด้วย ก๊าซมีเทน ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ก๊าซไนโตรเจน และก๊าซไฮโดรเจนซัลไฟด์ ทั้งนี้องค์ประกอบส่วนใหญ่ได้แก่ก๊าซมีเทนประมาณ 60-80 % และคาร์บอนไดออกไซด์ 20-40 % จึงทำให้ก๊าซชีวภาพมีคุณสมบัติที่สามารถจะนำไปเป็นเชื้อเพลิง

5. การเกิดก๊าซชีวภาพ

การเกิดก๊าซชีวภาพจะขึ้นอยู่กับชนิดของสารอินทรีย์ ทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ รวมถึงสภาพแวดล้อมในขณะที่เกิดการหมักย่อยสลาย ซึ่งปัจจัยต่างๆ ต้องมีความเหมาะสมจึงจะทำให้ได้ก๊าซชีวภาพในปริมาณตามที่ต้องการและนำไปใช้ประโยชน์ได้

6. อัตราการเกิดก๊าซชีวภาพ (Biogas Generation Rate)

ปริมาตรของก๊าซชีวภาพที่ได้ต่อหนึ่งหน่วยสารอินทรีย์ที่ถูกกำจัดไป

7. บีโอดี (Biochemical Oxygen Demand: BOD)

ปริมาณของออกซิเจนที่แบคทีเรียต้องใช้ในการย่อยสลายสารอินทรีย์ ที่อุณหภูมิ 20 °C เป็นค่าที่บ่งบอกถึงผลกระทบของน้ำเสียที่มีต่อออกซิเจนที่ละลายอยู่ในน้ำ โดยทั่วไปจะวัดในรูปของ BOD₅ ซึ่งหมายถึงปริมาณของออกซิเจนที่แบคทีเรียต้องใช้ในการย่อยสลายสารอินทรีย์ในเวลา 5 วัน ที่อุณหภูมิ 20 °C

8. ซีโอดี (Chemical Oxygen Demand: COD)

ปริมาณออกซิเจนทั้งหมดที่ต้องการเพื่อใช้ในการออกซิเดชันสารอินทรีย์ในน้ำ ให้กลายเป็นก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และน้ำ โดยใช้หลักการที่ว่าสารอินทรีย์เกือบทุกชนิด สามารถถูกออกซิไดซ์ด้วยสารเคมีที่เป็น Strong Oxidizing Agent ภายใต้สภาวะที่เป็นกรด สารออกซิไดซ์ซึ่งที่ใช้ในการวิเคราะห์หาค่าซีโอดี ได้แก่ โพแทสเซียมไดโครเมต ($K_2Cr_2O_7$) ซึ่งค่าซีโอดีจะมีค่ามากกว่า บีโอดีเสมอ

9. บีโอดี (Biochemical Oxygen Demand: BOD)

ปริมาณของออกซิเจนที่แบคทีเรียต้องการใช้ในการย่อยสลายสารอินทรีย์ ที่อุณหภูมิ $20^{\circ}C$ เป็นค่าที่บ่งบอกถึงผลกระทบของน้ำเสียที่มีต่อออกซิเจนที่ละลายอยู่ในน้ำ โดยทั่วไปจะวัดในรูปของ BOD_5 ซึ่งหมายถึงปริมาณของออกซิเจนที่แบคทีเรียต้องการใช้ในการย่อยสลายสารอินทรีย์ ในเวลา 5 วัน ที่อุณหภูมิ $20^{\circ}C$

10. พีเอช (pH) ไม่มีหน่วย

เป็นค่าแสดงความเข้มข้นของไฮโดรเจนไอออน (H^+) ในน้ำ แสดงถึงความเป็นกรดหรือด่างของน้ำ โดยจะวัดในรูป $-\log[H^+]$ ซึ่งค่าพีเอชจะมีค่าอยู่ในช่วง 0-14 โดยน้ำที่มีคุณสมบัติเป็นกรดจะมีพีเอชต่ำกว่า 7 ส่วนน้ำที่มีคุณสมบัติเป็นด่างจะมีพีเอชมากกว่า 7

11. เวลาเก็บกักน้ำ (Hydraulic Retention Time, HRT)

ระยะเวลาที่น้ำเสียอยู่ภายในถังปฏิกริยาหรืออยู่ในระบบ มีค่าเท่ากับ

$$HRT = \frac{V}{Q} \quad (1)$$

เมื่อ

$$HRT = \text{เวลากักน้ำ (วัน)}$$

$$V = \text{ปริมาตรถัง (ม.}^3\text{)}$$

$$Q = \text{อัตราการไหลของน้ำเสีย (ม.}^3\text{/วัน)}$$

12. อัตราการไหลของน้ำ (Flow Rate, Q)

ปริมาณน้ำเสียที่เข้าสู่ระบบบำบัดมีหน่วยเป็น $m^3/\text{วัน}$ หรือ $m^3/\text{ชม.}$

13. เวลาเก็บกักตะกอน (Solid Retention Time, SRT)

ระยะเวลาที่ตะกอนอยู่ภายในระบบ โดยในกรณีของถังปฏิกริยาแบบการสมบูรณ์ เวลาเก็บกักตะกอนจะเท่ากับเวลาเก็บกักน้ำ ส่วนในระบบอื่นๆ สามารถหาเวลาเก็บกักตะกอนได้จาก

$$\text{เวลาเก็บกักตะกอน, SRT (วัน)} = \frac{\text{ปริมาณตะกอนในถัง (กก.)}}{\text{ปริมาณตะกอนที่สูญเสียไป (กก./วัน)}} \quad (2)$$

โดยปริมาณตะกอนภายในถังหาได้จากผลคูณระหว่างปริมาตรถังและความเข้มข้นของตะกอนในถัง ในขณะที่ตะกอนที่สูญเสียจากระบบจะเกิดขึ้นจากปริมาณตะกอนหลุดไปพร้อมกับน้ำออกและการดูดตะกอนส่วนเกินทิ้งจากถังปฏิกริยา

14. อัตราการบรรทุกสารอินทรีย์ (Organic Loading Rate, OLR)

ปริมาณสารอินทรีย์ที่เข้าสู่ระบบต่อปริมาตรถังในหนึ่งหน่วยเวลา ซึ่งโดยทั่วไปนิยมวัดในรูปของอัตราการบรรทุกบีโอดี (COD Loading Rate) หรืออัตราการบรรทุกบีโอดี (BOD Loading Rate) ซึ่งคำนวณได้จากสมการ

$$\text{OLR} = \frac{Q \times \text{COD}}{V \times 1,000} \quad (3)$$

เมื่อ

OLR = อัตราการบรรทุกสารอินทรีย์ (กก.-สารอินทรีย์/ม.³-วัน)

Q = อัตราการไหลของน้ำเสีย (ม.³/วัน)

COD = ซีโอดีของน้ำเสีย (มก./ล.)

V = ปริมาตรถัง (ม.³)

15. กลิ่น (Odor)

กลิ่นของน้ำเสียส่วนมากเกิดจากก๊าซที่เกิดขึ้นจากการย่อยสลายสารอินทรีย์ในน้ำเสีย ส่วนใหญ่ได้แก่ก๊าซไฮโดรเจนซัลไฟด์